Wojciech Nowak

WPROWADZENIE

Już po raz czternasty wydajemy ku czci Jana Pawła II monograficzną księgę, tym razem skupiającą refleksję wokół hasła „uniwersytet”. Pragniemy w ten sposób podtrzymać kontynuowaną od 2006 roku piękną tradycję, wspólną dla małopolskich szkół wyższych: rozważania dziedzictwa papieża Jana Pawła II w jego różnorodnych odsłonach. Od kilkunastu lat wszyscy podejmujemy dla niego, ale też dla siebie samych namysł nad tymi istotnymi tematami, które były ważne dla papieża i które oświeślały jego nauczanie.

Ta książka wyrasta z potrzeby serca, gdy co roku, owładnięci listopadową zadumą i refleksyjnym, wspomnieniowym nastrojem snujemy nasze rozważania.

W poprzednich latach dokonywaliśmy analizy następujących zagadnień, wyznaczających tematy przewodnie wcześniejszych książkowych edycji. Były to mianowicie: prawda, dobro, piękno, wiara i nauka, wolność, godność, dialog, mądrość, nadzieja, świętość, miłosierdzie, prawa człowieka i prawa narodów oraz niepodległość. To naprawdę imponujący zestaw zagadnień, wyjątkowo trafnie opisujący naszą współczesność.

W tym roku Dni Jana Pawła II upływają pod hasłem „uniwersytet” i on też będzie przewodnim tematem powstałej publikacji. Jakie znaczenie miał dla Jana Pawła II uniwersytet, jakie miejsce zajmował w jego naukach oraz z jakimi zadaniami współczesności trzeba mu się było wówczas mierzyć? Być może lektura tej książki pozwoli odnaleźć odpowiedzi na powyższe pytania. Być może.

Wiemy na pewno, że uniwersytet był dla Jana Pawła II bardzo ważny. Na spotkaniu z przedstawicielami świata nauki w Lublinie w 1987 roku mówił: „Pamięć tego, czym jest uniwersytet, noszę w sobie wciąż żywą”¹. Przez pryzmat otaczającego go współczesności wskazywał na stałość tradycji i wartości, na których zbudowano kulturę europejską, a wraz z nią uniwersytet jako – jak artykułował na Jasnej Górze w 1979 roku – „arcydzieło ludzkiej kultury”².

¹ T. Rynkiewicz *Rola Uniwersytetu w kulturze. Jan Paweł II (cytaty)*, „Człowiek w Kulturze” 21, 168-171, 2009/2010, s. 161.

² „Nauka” 2/2011, s. 18; tekst referatu F. Ziejki *Jan Paweł II a świat nauki* wygłoszonego 7 maja 2011 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w którym Autor

Podczas pamiętnego spotkania z reprezentacją świata akademickiego 8 czerwca 1997 roku w krakowskiej kolegiacie św. Anny, ojciec święty mówił:

Uniwersytet ma w sobie podobieństwo do matki. Podobny jest do niej przez troskę macierzyńską. Ta troska jest natury duchowej: rodzenie dusz do wiedzy, do mądrości, kształtowanie umysłów i serc³.

Tę piękną metaforę wyjaśniał dowodząc, że powołaniem każdego uniwersytetu jest służba prawdzie – jej odkrywanie i przekazywanie innym. Mówił jednocześnie (w Castel Gandolfo w 2001 roku), że: naukowiec nie jest twórcą prawdy, ale jej odkrywcą. Natomiast w encyklice *Fides et ratio* z 1998 roku nawoływał: „Wiarą i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”⁴. W tym miejscu przywołam krótko podobny pogląd na uniwersytet, sformułowany na długo przed pontyfikatem Jana Pawła II przez filozofa i psychologa, twórcę lwowskiej szkoły filozoficznej, profesora Kazimierza Twardowskiego, który z okazji otrzymania godności doktora *honoris causa* Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 1932 roku wygłosił słynny wykład o dostojności uniwersytetu. Owo dostojństwo uznawał za najwyższą akademicką wartość, płynącą „nie tylko z sędziwego wieku i chlubnych tradycji uczelni, ale mającą źródło w samej idei uniwersytetu”⁵. Według niego

zadaniem uniwersytetu jest odkrywanie prawd i prawdopodobieństw naukowych oraz krzewienie umiejętności ich dochodzenia. Rdzeniem i jądrem pracy uniwersyteckiej jest (...) twórczość naukowa, zarówno pod względem merytorycznym jak i metodycznym. (...)⁶

Twardowski zauważył, że:

służąc temu celowi uniwersytet promienieje dostojnością, tworząc najwyższe wartości intelektualne. Uniwersytet winien uczyć tego sposobu myślenia, który do owej wiedzy i prawdy prowadzi⁷.

Podkreślił równocześnie, że uniwersytet ma wręcz:

wykorzystał częściowo własny artykuł *Jan Paweł II – człowiek uniwersytetu*, ogłoszony w książce *Gaudium Veritatis*, Lublin 2005.

³ F. Ziejka, *Jan Paweł II a świat nauki*, dz. cyt., s.18.

⁴ Jan Paweł II, enc. *Fides et ratio*, 14.09.1998, s. 1 (na wstępie).

⁵ K. Twardowski *O dostojności Uniwersytetu*, Poznań, s. 11 (bez paginacji).

⁶ K. Twardowski *O dostojności...*, dz. cyt., s. 11-12.

⁷ K. Twardowski *O dostojności...*, dz. cyt., s. 12.

obowiązek unikać wszystkiego, co by mogło jego niezawisłość nadwyręzać lub stwarzać chociażby pozory ulegania jakimkolwiek wpływom lub dążnościom. (...) Uniwersytet musi przestrzegać należytego dystansu między sobą a nurtem, którym mknie około niego życie dnia codziennego, ścierających się prądów społecznych, ekonomicznych, politycznych i wszelakich innych⁸.

Profesor Kazimierz Twardowski, w duchu zdumiewająco podobnym do nauk Jana Pawła II, wypowiadał się o doniosłej roli wychowawczej uniwersytetu wobec studentów, o nauczycielach akademickich i o autonomii uniwersytetu. Podobnie do papieskiego przekazu ujmował też Twardowski kwestie wolności badań naukowych. Papież-Polak, autonomią nazywał właśnie wolność badań naukowych, niezależnych od aktualnych konfiguracji politycznych i ekonomicznych, bo, jak mówił, uniwersytet – to autorytet, w myśl zasady: *Verba docent, exempla trahunt* (Słowa uczą, przykłady pociągają).

Na przekrojowe stanowisko papieża Jana Pawła II w kwestii uniwersytetu złożyły się jego osobiste doświadczenia jako pracownika nauki oraz mocne przekonanie, że uniwersytet jest odpowiedzialny za tworzenie dorobku kulturowego o wymiarze wręcz cywilizacyjnym i jako taki musi przetrwać!

To przesłanie papieskie miało doprowadzić do lepszego porozumienia świata nauki z Kościołem, a zatem do twórczej konfrontacji rozumu i wiary. To papież-Polak uruchomił ten proces dialogu i porozumienia. Środowisko akademickie, z uwagi na spuściznę, której jest spadkobiercą, ma obowiązek nie zaprzepaścić tego dorobku i przekazać go przyszłym pokoleniom.

Abstract

Introduction

The introduction to the volume contains reflections on the essence of the university and the importance of the idea of the university in the teaching of Pope John Paul II.

Keywords: John Paul II, university, identity, community, truth

⁸ K. Twardowski *O dostojęństwie...*, op.cit., s. 16.